

VIRTUÁLIS KÖZÖSSÉGEK AZ INSTAGRAMON

TÁNCOS ANYÁK IDENTITÁSKÉPZÉSE, DISKURZUSAI ÉS TÁRSADALMI MEGJELENÉSE*

Marisa Joana Berg, tudományos munkatárs / doktorjelölt
Zene- és Táncművészeti Egyetem (Kortárs Táncművészeti Központ),
Köln, Németország

Absztrakt

Az olyan virtuális platformok, mint az Instagram, az interakció és a részvétel új formáinak bevezetésével jelentősen átalakították a táncfelfogásunkat, a tánc megjelenítését és az erről szóló párbeszédet. E változások mélyrehatóbb eszmecserét tesznek szükségessé arról, hogy a táncról szóló tudás hogyan termelődik a virtuális közösségekben és azokon keresztül. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a közös tanulási tapasztalatok és interakciók hogyan alakítják a táncra vonatkozó kollektív tudást. Továbbá azt kutatja, hogy a hivatásos táncosok és követők hogyan hozzák létre táncos identitásokat a közösségi médiában, különös tekintettel a társadalmi és a fizikai megjelenéssel kapcsolatos normákra. Balett-táncos anyák által közzétett Instagram-bejegyzésekre fókuszálva, akik például a *#momdancer* vagy *#ballerinamom* hashtageket használják, a tanulmány bemutatja, hogyan segítik a kommentek és válaszok a közösségépítést, hogyan nyújtanak támogatást, hogyan bővítik a tánc „jellemzőiről” alkotott hagyományos elképzeléseket, illetve miként kérdőjelezi meg a táncművészethez kapcsolódó testideálokat a közösségi médiában. A kutatás etnográfiai megközelítéssel mutatja be, hogyan történik a kollektív tudástermelés, és új megvilágításba helyezi a virtuális gyakorlati közösségek kialakulását, valamint azt, hogy az online terek hogyan formálják a táncról alkotott kortárs elképzeléseket és a tánc terjesztésének folyamatát.

Kulcsszavak: tudás, táncközvetítés, testi normák, anyaság, közösségi média

Megjegyzés: A tanulmány főbb pontjait a Magyar Táncművészeti Egyetem által november 29-én megrendezett I. Nemzetközi Tánc és Digitalizációs Konferencián (ICDD 2024) mutattuk be.

1. BEVEZETÉS

Az olyan virtuális platformok, mint az Instagram, jelentősen átalakították a tánc megértésének, közvetítésének és diszkurzív alakításának módját azáltal, hogy újfajta interakciós és részvételi formákat vezettek be. Ezek a változások mélyebb reflexiót

* Az angol nyelvű kézirat első változata 2025. január 31-én érkezett szerkesztőségünkbe.

igényelnek arról, miként jön létre a táncsal kapcsolatos tudás a virtuális közösségekben belül és azokon keresztül. Kutatásom abból indul ki, hogy „a digitális technológiák, különösen az internet, teljes mértékben átírták a tánc gyakorlatát, létrehozását, terjesztését és a nézők élményeit is” (Bench, 2020, p. 3). A gyakorlati közösségek fogalmára támaszkodva azt vizsgálom, miként járulnak hozzá a megosztott tanulási tapasztalatok és a virtuális térben zajló interakciók a táncsal kapcsolatos kollektív tudás kialakulásához. Lave és Wenger már 1991-ben megfogalmazták, hogy „ezek az [újmédia-] technológiák drámaian átalakítják a kommunikáció és a tudáscsere alapmintázatait a társadalomban, és automatizálják a gondolkodás és problémamegoldás összetevő folyamatait” (p. 12). Kutatásomban több, általam gyakorlati közösségnek nevezett formációval foglalkozom. Lave és Wenger e fogalmat olyan emberek csoportjára alkalmazták, akik közös érdeklődés vagy hivatás mentén, rendszeres interakció, részvétel és közös cselekvés révén tanulnak egymástól. A tanulás folyamata során az új tagok „legitim perifériás részvétel” útján fokozatosan teljes jogú közösségi tagokká válnak (p. 29). Ennek a vizsgálatnak a keretében egy sajátos társadalmi csoportra fókuszálok az Instagram táncos színterén belül: olyan balett-táncosokra, akik egyben édesanyák is, és akiknek az anyasággal kapcsolatos tapasztalatai összefonódnak a táncsal. Ez a perspektíva olyan szempontokra világít rá, amelyek gyakran háttérbe szorulnak, amikor a táncról a professzionális balettképzés kontextusában beszélünk. A vizsgálat kifejezetten a balett-táncosokra és azok (re) prezentációjára irányul. Ez a választás különösen érdekes, mivel a balett azon műfajok közé tartozik, ahol az esztétikai normák és testi elvárások nemcsak dominánsak (Foster, 1996; Weickmann, 2002), hanem más táncformáknál jóval láthatóbban is érvényesülnek (Cardoso et al., 2017). Ennek megfelelően a balett különösen alkalmas terep e normák körüli feszültségek és párbeszédok vizsgálatára.

E példán keresztül átfogóbb képet szeretnék nyújtani arról, hogy az Instagram miként alakítja át – vagy bizonyos esetekben erősíti meg – a táncról, a táncos testekről és a tánchoz társított kvalitásokról alkotott elképzeléseinket. A vizsgálatot az alábbi kulcskérdések mentén építem fel:

- Hogyan jelenítik meg magukat a balett-táncosok – különösen a táncos anyák – az Instagramon?
- Hogyan formálja ez a létező balett-táncos identitásokat és hoz létre újakat a meglévő testnormákkal összhangban, vagy azokkal szemben?
- Hogyan jelenthet ez a folyamat lehetőséget a művészi baletthez kapcsolódó testideálok megkérdőjelezésére a közösségi médiában?

A kérdések megválaszolásához először a közösségi média kontextusába helyezem a kutatásom elméleti keretét, különös tekintettel a gyakorlati közösségek fogalmára. Ezt követően egy virtuális közösség példaként bemutatom a táncos anyák Instagram-közösségének formálódását. Ezután közelebbről megvizsgálom, milyen főbb tulajdonságok jellemzik a női balett-táncosokat, és hogyan teszi láthatóvá az anyaság és a tánc metszéspontja azokat a kvalitásokat, amelyek a hagyományos, professzionális színpadi kontextusban kevésbé kerülnek előtérbe. Az elemzés testi átalakulásokra irányítja a figyelmet pszicho-szociális összefüggésben, különös tekintettel azokra a korábbi testideálokra, amelyek átalakulóban vannak. Zárásként néhány reflexiót osztok meg a táncról, melyeket kommentelők fogalmaztak meg az Instagramon, valamint a közösségekben zajló kollektív tudástermelésre is reflektálok a példák alapján.

A bemutatott kutatást egy átfogóbb vizsgálat inspirálta, amely a digitális tanulási kultúrákat elemzi a táncoktatásban. A példák és elemzések részben egy előadásra épülnek, amelyet az I. Nemzetközi Tánc és Digitalizációs Konferencián (ICDD) tartottam Budapesten 2024. november 29-én, és részben a projekt során végzett résztvevő megfigyelésekből származnak. Etnográfiai tanulmányom különböző területeket ölel fel, középpontjában a videóalapú táncoktatási környezet, valamint a tánctanulás megjelenése a közösségi médiában áll (például a TikTok tánctrendjei és a táncosok ábrázolása az Instagramon).

2. GYAKORLATI KÖZÖSSÉGEK A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁBAN

Módszerválasztásom kiindulópontja az, hogy a közösségi médiában végzett kutatás megköveteli, hogy a média társadalmiságáról beszéljünk. Ennek a térnek a konceptualizálásához és a kutatási terület határainak kijelöléséhez fontos gyakorlati közösségekben gondolkodni az Instagramon jelen lévő táncosok vizsgálatakor. Leaver és munkatársai (2020) ezt a következőképpen fogalmazzák meg: ezek a „csoportok szerveződhetnek a hashtagek nyilvános gyűjtőhelyei köré, a kölcsönös követések bonyolult hálózataiban, vagy olyan érdeklődési körök mentén, amelyek nem könnyen hozzáférhetők a platform felületén megjelenő mérőszámok és lehetőségek alapján, hanem bizonyos belső tudást igényelnek” (p. 149).

Ennek megfelelően kutatásomban a virtuális térben jelen lévő táncosokat gyakorlati közösségek tagjaiként értelmezem, Lave és Wenger (1991) tanulásméleti modelljét alapul véve. Ez az elméleti keret a gyakorlati közösségeket olyan személyek csoportjaként írja le, akik osztoznak valamiben, ami iránt szenvedélyt éreznek, és rendszeres interakciókon keresztül közös tanulási folyamatban vesznek részt. A fogalmat kiterjesztem a digitális térre is, ahol „virtuális gyakorlati közösségekről” vagy „tudásközösségekről” beszélek. Ezek a gyakorlati közösségek sajátos beszéd-, mozgás- és interakciós mintákat alakítanak ki, amint azt korábbi kutatásom is bizonyítja, amely az online táncórákról szóló YouTube-videókhoz fűzött kommentekre összpontosított, különös tekintettel arra, hogy a kommentek milyen mértékben járulnak hozzá a virtuális közösségek kialakulásához (Berg, 2021). Különböző közösségek jellemzően közös szókészletük, normáik és strukturális jegyeik mentén azonosíthatók. Emellett célom, hogy a digitális tér sajátosságait is megragadjam és kontextusba helyezzem, többek között Harmony Bench *Perpetual Motion: Dance, Digital Cultures, and the Common* (2020) című munkájára támaszkodva. Bench úgy fogalmaz, hogy „a digitális média – különösen az internet – kortárs performatív közösségi tereket kínál, ahol az egyének a táncon keresztül egyszerre demonstrálják és kérdőjelezik meg saját közösségi hovatartozásukat” (p. 8). E megközelítés szerint a tanítás és a tudás átadása nem egyszerű információközvetítésként értelmezhető, hanem olyan társadalmilag beágyazott folyamatként, amelyben a tudás, a fogalmak és a szakma értelmezése folyamatos párbeszéd alapját képezi.

A tanulás közösségekbe ágyazott értelmezése olyan módszertani megközelítést kíván, amely képes e dinamikák gyakorlati megragadására. Ezért kutatásomban praxeológiai keretbe ágyazott etnográfiai megközelítést alkalmazok. Az általam *virtuális résztvevő megfigyelésnek* nevezett módszer során az adatgyűjtés és adatgenerálás körkörös folyamatban zajlik, amelyben az adatok elemzése kódolással történik.

A módszer magában foglalja a téma kulcsszereplőinek azonosítását célzott témakeresések segítségével, például olyan hashtagek használatával, mint a *#momdancer(s)* vagy *#ballerinamom*. Ez a folyamat kiterjed az Instagram algoritmus által kiemelt „top posztok” elemzésére, valamint részletes esettanulmányokat készítek olyan profilokról, amelyek e közösség központi alakjait képviselik. Az anyag főként szöveges adatokat tartalmaz (például posztok, kommentek), valamint a praxeográfiai megközelítés alapján feldolgozott esettanulmányokat. Az elemzés során nyílt és axiális kódolást alkalmazok, hogy azonosítsam a visszatérő témákat, diszkurzív alakzatokat és érvelési struktúrákat, melyek végül kulcscategóriákba rendeződnek. A kódolás során három fő kategória rajzolódott ki:

1. Társadalmi megjelenés – az interakció mintázatai és a közösségen belüli szocializációs folyamatok.
2. Identitásképzés – olyan alkategóriákkal, mint az anya-táncos kettős szerep kezelése, személyes küzdelmek, az anyaság identitásalakító lehetőségei, társadalmi kihívások, megküzdési stratégiák.
3. Diskurzus – diszkurzív dimenziók, a diskurzus hatása a területre, valamint a társadalmi normákra adott reflexiók.

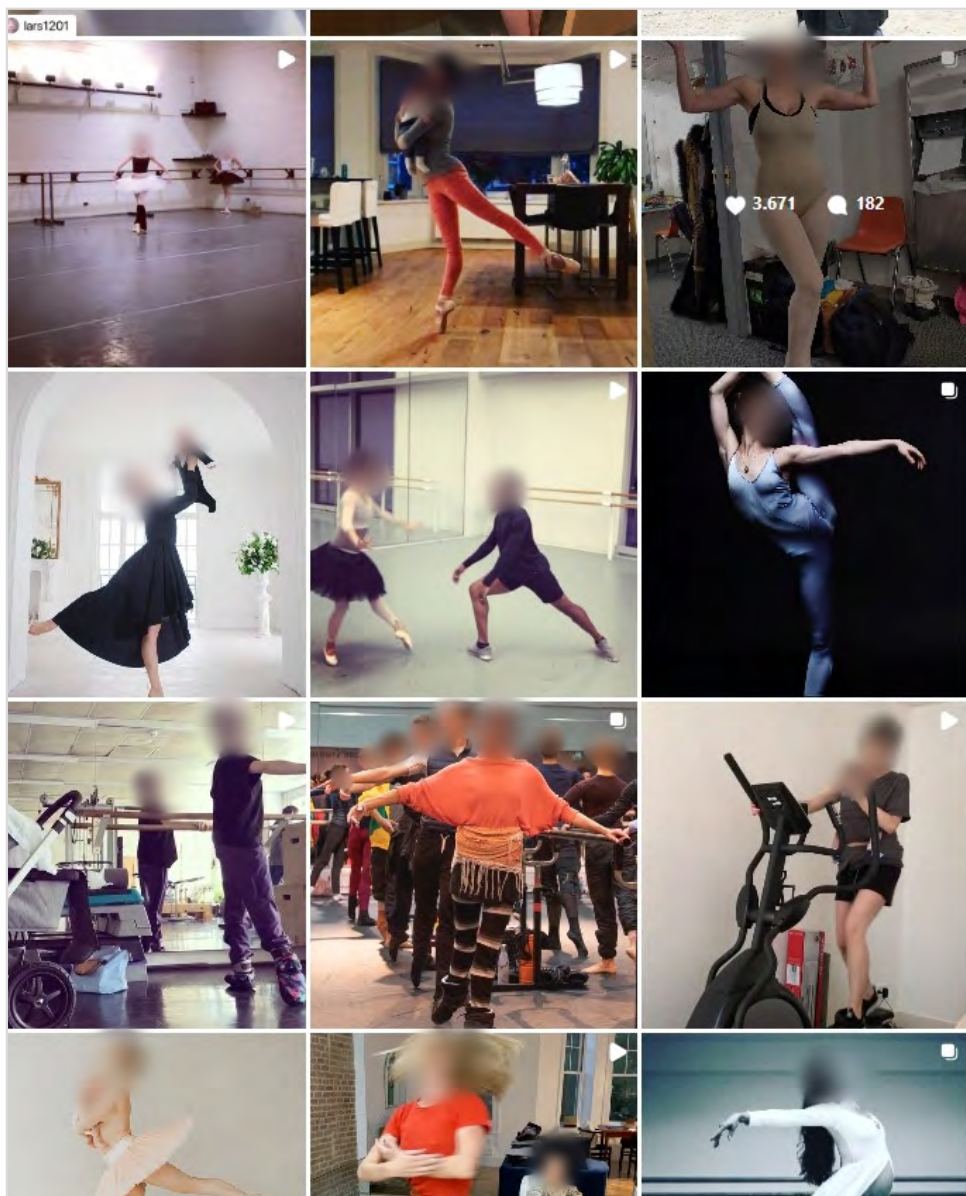
E kategóriák – melyek a tanulmány további részének vázát adják – nem élesen elkülönülő területek, hanem egymással szorosan összefonódó tematikus mezők, amelyek a gyakorlatban gyakran átfedik egymást. Elemzési segédeszközként, episztemológiai rendezőelvként funkcionálnak, nem pedig merev határvonalakat húzó fogalmi kategóriaként. Terjedelmi okokból e tanulmány csak néhány alkódot tárgyal ezek közül. A kódolás több lépésben történt a MAXQDA szoftver segítségével, a végső mintavételi szakasz pedig célzott bővítéssel egészült ki, kollektív profilok bevonásával – ezáltal jobban érthetővé váltak a kollektív és együttműködésen alapuló dinamikák is. Jelen tanulmány egy nagyobb kutatás résztanulmánya, amely négy konkrét példára koncentrálna az összesen mintegy 700 kommentet tartalmazó adatbázisból.

2.1. Társadalmi megjelenés: *A Táncos anyák mint társadalmi csoport – A Mama klub*

A női test reprezentációjának kutatása a táncművészetben régóta fennálló hagyománnyal bír. Olyan kutatók, mint Sally Banes (1998), feminista nézőpontból elemezték a női test színpadi megjelenítését és az ezzel kapcsolatos párbeszédet, a romantikus balettől egészen a modern táncig követve e fejlődést. Azonban csak az elmúlt években fordult néhány kutató a táncosok személyes életkörülményei és pályafutásuk alakulása felé – különösen az olyan magánéleti szempontokat figyelembe véve, mint a szülőség és a szakmai élet összeegyeztetése. Ez az érdeklődésváltás azért is jelentős, mert a klasszikus balerina-képet történetileg szigorú struktúrák, esztétikai ideálok és normatív szerepelvárások határozzák meg – amelyek a balerínák munkakörülményeiben is visszaköszönnének. Ahogy Ali Duffy (2023) írja: „Ha van olyan téma, amely minden várandós táncosra és anyára igaz, az az, hogy ez a szakma nem igazságos, nem hozzáférhető és nem befogadó számukra” (p. 1).

Ahogy az a következőkben illusztrálni fogom, a balett-táncos anyák sajátos társadalmi csoportja szemléletes példája annak, miként reprezentálják magukat a női táncosok az Instagramon, és hogyan pozicionálják magukat virtuális közösségek

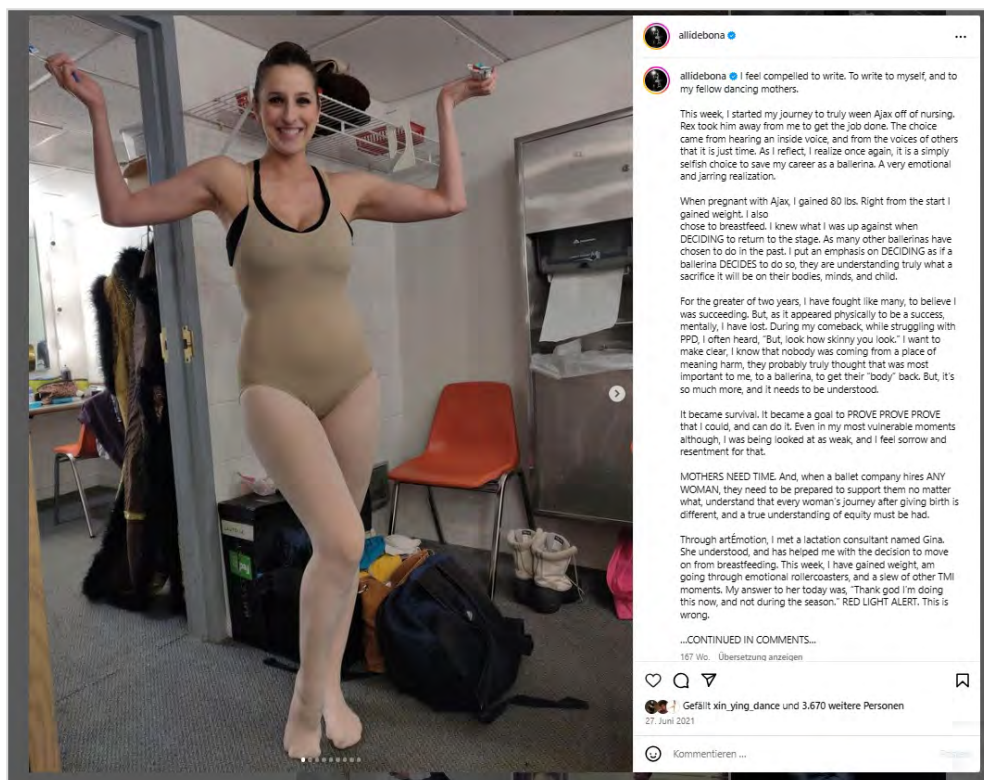
tagjaként. A hashtagek – mint a tematikus kategorizálás szöveges eszközei – kulcs-szerepet játszanak ezekben a folyamatokban. A *#ballerinamom* és a *#momdancer/-s* például olyan posztokat kapcsolnak össze, amelyek az anyaság és a tánc metszéspontját dokumentálják. Az 1. ábra képernyőképen mutatja be az Instagramon megjelenő találatokat e keresési kifejezésekre.

1. ábra: Képernyőkép az Instagram *#ballerinamom* keresőkifejezés „top posztjairól”

A képernyőképen látható posztok betekintést nyújtanak a nők mindennapi életébe, amint a táncpróbák és a gyermeknevelés között egyensúlyoznak, bemutatva az anyaság különböző formáit és szakaszait. Figyelemre méltó, hogy az anyaság és balett metszéspontjaiban a tánc nem elsősorban színpadi művészi produktumként jelenik meg, hanem a mindennapi élet integrált részeként. Az alábbiakban elsősorban olyan szövegrészekre hivatkozom, amelyeket „személyes történetek”, „mama klub” és „egyéni utak narratívái” alkódokkal láttam el. Ezek a szegmensek a táncosok személyes tapasztalatait idézik fel, kiemelve mérföldköveket, sikereket, de a kihívásokat és nehézségeket is, melyekkel a tánc és az anyaság összehangolása során szembesülnek.

Nézzünk most közelebbről egy konkrét példát e mintából (1. példa): Allison DeBona, hivatásos balett-táncos és korábbi szólista posztját, aki bejegyzéseiben gyakran oszt meg részleteket szakmai életéből – előadásfotókat, kulisszák mögötti pillanatokat, próbajeleneteket –, ugyanakkor rendszeresen kiemeli anyai szerepét is.

2. ábra: 1. példa – Allison DeBona posztja, 2021. július 27. (DeBona, 2021)

„Készítetést érzek arra, hogy írjak. Hogy magamnak írjak, és táncoló anyatársaimnak” – írja Allison DeBona ebben a posztban, amely 2021. július 27-én jelent meg

@allidebona nevű Instagram-fiókjában. A poszthoz tartozó képsorozatban (melyből az első látható a 2. ábrán) színpadi fellépéseket állít szembe az anyaság intim pillanataival – köztük kisfia szoptatásával. Az idézett mondat a leírás első soraiból származik, ahol őszintén beszél a szülés utáni depresszióról és a visszatérés nyomásáról, miközben első gyermeke, Ajax elválasztásának tapasztalatairól elmélkedik és az anyaság és a hivatásos táncos karrier közötti egyensúly megteremtésének kihívásairól (erre a szakaszra később részletesebben is visszatérek). Gondolatait a kommentmezőben így folytatja:

Nemrég olvastam egy másik balerina történetéről, @meandering_m profilján, aki elismert, rangos táncos. Még ha csak egy oldalát is ismerjük a helyzetnek, nagyon megérintett. Tudok azonosulni vele – ahogy sokan mások is. Küzdünk, hogy újra egésznek érezzük magunkat a színpadon: könyörgünk egy újabb lehetőségért, hogy bizonyítsunk – de miért? A sebezhetőségünk és őszinteségünk is MŰVÉSZET. Amikor egy nőt látsz a szülés után a színpadon, minden anya a nézőtérén ezt érzi. Nem gyengeséget lát, hanem sikert és inspirációt. AZ ANYÁK TÖBBET ÉRDEMELENEK. [...] #motherhood #ballerina #ballerinamom #dancer #dancingmom #breastfeeding #mom #postpartumbody #postpartumdepression #equity #diversity #balletbody #postpartumweightloss #selfcare #pointe #worldwideballet #balletpost (DeBona, 2021).

Ebben a részletben DeBona több olyan kulcselemet emel ki, amelyek a táncos anyák közösségének formálódásához kapcsolódnak. Más anyák tapasztalatainak elismerésén túl közvetlenül megszólítja „táncos anyatársait”, erősítve ezzel a szolidaritás és a közös élmény érzését. A „nő” és „minden anya” kifejezések hangsúlyozzák a kapcsolódás és a kollektív megerősítés jelentőségét. Szövegében olyan táncosként pozicionálja magát, aki egy komplex társadalmi térben mozog – amely egyúttal tágabb társadalmi diskurzusokat is érint, különösen az anyasághoz és általában a női szerepekhez való viszonyulást a professzionális tánc világában.

A követők reakciói világossá teszik, hogy az olyan posztok, mint DeBonáé, nem egyszerűen szöveg-kép kombinációk. A táncosok éveket, akár évtizedeket is fektetnek abba, hogy online jelenlétüket felépítsék és közösségükkel aktív kapcsolatot ápoljanak. Ez a folyamatos munka erős közösségi érzést teremt, amit a követők elismernek és értékelnek. Az alkotók és kommentelők egyaránt inkluzív nyelvezetet használnak – például „mi anyák” –, és kiemelik a közös élményeiket. Egy felhasználó például így ír: „Tudnod kell, hogy nem vagy egyedül... nekünk, mint táncközösségnek, támogatnunk kell az anyákat – a színpadon és azon kívül is” (E1, C27)¹. Egy másik komment szerint: „Ez a *mama klub* messzire elér, széles körben terjed” (E1, C15). Mindez arra utal, hogy sok követő maga is anya vagy épp táncos anya, akik azonosulnak a megosztott tartalommal. A hozzászólások hangneme szolidaritást, empátiát és elismerést fejez ki a nők által megélt kihívások iránt. A követők gyakran osztják meg saját történeteiket, adnak tanácsokat, vagy küldenek bátorító szavakat – ezzel is hozzájárulva egy támogató és együttműködésen alapuló online hálózat kialakulásához.

¹ A kommentekből vett idézetekben a kommentelők névtelenségének megőrzése érdekében a példára (például E1) hivatkozom, kiegészítve a komment számával (például C27), amely egy számozott listából származik.

Ezek a posztok jól mutatják azokat az interaktív dinamikákat, amelyek a virtuális gyakorlati közösség struktúráját alkotják, emellett arra is rávilágítanak, hogyan változnak a balett-táncos identitásról alkotott hagyományos elképzelések, és milyen új kvalitások kapnak megerősítést – amit a következő fejezetben részletesen is bemutatok.

2.2. Identitásképzés: a táncosnő jellemzőinek kiterjesztése

Ennek fényében felmerül a kérdés, hogy milyen önreprezentációs minták rajzolódnak ki az előző példához hasonló posztokban. Hogyan építenek a táncosok „kollektív” identitásokat a közösségi médiában? A fenti esetben DeBona – és más, hasonló hashtageket használó táncosok – kifejezetten „táncos anyaként” pozicionálják magukat. Ez az identitás nemcsak önként vállalt, hanem a követők is megerősítik. Egy komment például így szól: „Hihetetlenül erős nő vagy, odaadó anya, szerető feleség, és minden kétséget kizáróan gyönyörű balerina” (E1, C50). Egy másik: „Nagyszerű anya és gyönyörű táncos vagy! ❤️” (E1, C169). Ezek a hozzászólások azt sugallják, hogy a táncos és anyaszerep kettős identitásként jelenik meg, ahol a táncosi minőség („gyönyörű”) más jellemzőkkel társul, mint az anyai szerep („nagyszerű”, „odaadó”).

A „személyes küzdelmek”, az „anya és táncos kettős szerepének kezelése”, valamint az „anyaság potenciálja a táncos karrierben” alkódokhoz kapcsolódó mintarészek és azokhoz rendelt hashtagek alapján egyértelműen kirajzolódik, hogy új témák kerülnek fókuszba. Ezek a címkék gyakran a szülés utáni időszak kihívásaira utalnak, s ezzel a balett-táncos lét és a szélesebb társadalmi kérdések diszkurzív összefonódására világítanak rá. A *#postpartumjourney* és *#ballerinamom* típusú hashtagek bővítik a tánc fogalmát azáltal, hogy a szakmai élet és a magánélet határterületeit érintik. Az anyaság diskurzusba emelésével nagyobb hangsúly kerül a személyes kapcsolódásra, valamint az egyéni és közösségi szükségletekre.

Világossá válik tehát, hogy az anyaság formálja és átstrukturálja a táncos és a jó táncost jellemző tulajdonságokkal kapcsolatos nézőpontokat. A következő példában Megan Fairchild amerikai balett-táncos 2021. március 13-i posztja szerepel (2. példa), mely egy kulisszák mögött készült képet mutat, ahol mosolyogva ül kisbabájával. A gyermek jelenléte a kulisszák mögött nemcsak a gyermeknevelés és a hivatásos táncosi lét összefonódását emeli ki, hanem azt is, milyen gyorsan tért vissza a színpadra. A posztban így ír:

Erre a képre bukkantam a fényképeim között, és szó szerint sokkolta az agyam, mivel a hasam jelenleg olyan nagy, hogy folyton beverem valamibe, anélkül, hogy tudatosulna bennem, mennyire kiemelkedik. 😂 Ez a kép most, a terhességnek ebben a szakaszában, amikor mozgásképtelennek érzem magam, és egyáltalán nem érzem magam táncosnak, megnyugtató. Emlékeztet rá, hogy egyszer már voltam ebben a helyzetben, és sikerült visszatérnem, amire büszke vagyok (Fairchild, 2021a).

Kezdetben tehát az anyaság – jelen esetben a terhesség – mint olyan állapot jelenik meg, amely összeegyeztethetetlen a táncos identitással. A folytatás azonban így szól:

[...] Bennem is volt félelem, hogy az anyaság elvesz valamit a táncos lényemből – nemcsak fizikailag, hanem mentálisan is. De szerencsére kiderült, hogy az ellenkezője igaz, még jobban megéltem minden pillanatot a színpadon. Talán olyan dolgokról van szó, amit nem gondolunk összeegyeztethetőnek, és mégis működnek együtt. Hatalmas örömet jelentett, hogy egyszerre lehetett részem a balettben és az anyaságban. Minden pillanat győzelemnek tűnt, amikor a két szenvedélyemet együtt élhettem meg (Fairchild, 2021a).

A posztban hangsúlyozza, hogy az anyaság nem hátráltatta, hanem gazdagította szakmai életét, és azt is kiemeli, milyen kvalitások különböztetik meg az anyaság előtti önmagától:

Ez közvetlenül azelőtt a pillanat előtt készült, hogy bemelegítettem és felvettem a jelmezt a *La Source*-ra, ami az egyik legnehezebb balett, amit valaha táncoltam. A régi énem aggódott volna, feszült lett volna, csak azt várta volna, hogy vége legyen. Most pedig látom, milyen nyugalmat hoz nekem ez a kicsi a képen – és tudom, hogy ez javította a teljesítményem (Fairchild, 2021a).

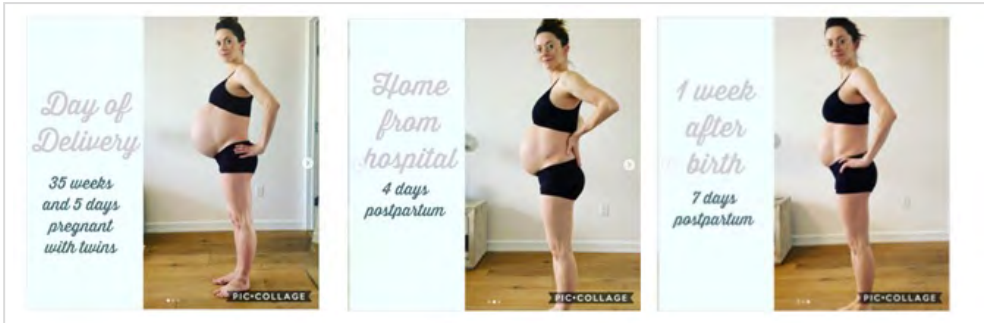
A hozzászólásokban az újfajta táncos tulajdonságok elismerése is megjelenik: „Látom benned az erőt – az anyaságban és a táncban is. Csodálatos munkát végzel, mama!” (E1, C112), „Egészségesnek és erősnek tűnsz! 🔥” (E2, C24), vagy „Köszönöm, hogy vállalod az őszinteséget a kamera előtt. Dönts meg tabukat! A női test elképesztően erős és ellenálló.” (E2, C129). Ezekben a kommentekben a mentális erő, az egészség és a szervezettség válik értékkelé – nem pedig a technikai precizitás vagy eredetiség. Ezek a példák a táncos tulajdonságok különböző kategóriáit mutatják be, amelyeket 2020/21-ben dolgoztam ki a *YouTube*-videók táncmegjelenítéséről szóló mesterszakos diplomamunkám kutatása részeként, mintegy 2500 komment elemzésével (Berg, 2021). Fontossá válik az őszinteség, a rugalmasság és az önreflexió képessége is és ez hozzájárul a táncosok tulajdonságainak összetettebb megítéléséhez. A közönség által elismert és digitális tartalomgyártók által létrehozott táncos kompetenciák kibővülnek a következőkkel: önmenedzsment, társadalmi válsághelyzetek kezelése, egészség tudatosság, öngondoskodás, önreflexió és kritikus viszonyulás a táncos test ideáljához. Ez a változás rávilágít arra, hogyan alakul át a balett-táncosi kvalitások megítélése – és arra is, hogyan formálják a kommentelők aktívan a táncos testről szóló diskurzust.

Bár kezdetben a táncos anyák közösségén belüli társadalmi struktúrák és vélemények álltak a középpontban, egyértelművé vált, hogy az elemzett anyag lenyűgöző diszkurzív dinamikát is tükröz, ami a következő kérdéseket veti fel: Hogyan érzékelik, mutatják be és vizualizálják a táncos testeket a közösségi médiában? Milyen mértékben bővítik, kérdőjelezik meg vagy ássák alá ezek a reprezentációk a balerinák testének idealizált ábrázolásait a közösségi médiában?

2.3. Identitásképzés és annak diszkurzíválása: Átalakuló testek a pszicho-szociális térben

E kérdések vizsgálata átvezet az önreprezentációs stratégiákon túl az identitásformálás diszkurzív dimenzióinak feltérképezéséhez. Ebben a részben az „esztétikai ideálok”, „a női test reprezentációi” és a „megküzdési stratégiák a társadalmi elvárásokkal szemben” alkódokhoz kapcsolódó szegmenseket elemzem.

A vizuális ábrázolások középpontjában gyakran a táncos test áll – ezt illusztrálja egy újabb példa Megan Fairchild 2021. április 17-i posztjából (3. példa), amely egy három képből álló sorozatot tartalmaz (3. ábra).

3. ábra: Megan Fairchild fotósorozata a 2021. április 17-i posztból (Fairchild, 2021b)

A képek a szülés utáni test fizikai változásait dokumentálják, különös tekintettel Fairchild hasára, amely az ikerterhesség alatt megváltozik és utána fokozatosan visszanyeri alakját. A kommentelők együttérző és elismerő reakciói mutatják, hogy ezek az ábrázolások milyen mély hatást gyakorolnak. Több hozzászólás rámutat arra, milyen társadalmi ítéletek övezik a szülés utáni testet, s dicsérik Fairchild bátorságát, hogy ilyen intim és ritkán látható tapasztalatot megoszt. Egy komment szerint ez a nyíltság „bátor” (E3, C22), ami azt jelzi, hogy a szülés utáni élmények továbbra is tabutémának számítanak – különösen a professzionális balett kontextusában (Duffy, 2023, p. 2). Az idősebb vagy szülés utáni test gyakorlatilag láthatatlan a színpadon, mivel a vezető szerepeket jellemzően a fizikai csúcsteljesítményük korszakában lévő nők kapják. Ahogy Sally Banes megjegyzi: „Bár idősebb táncosok is fellépnek mellékszerepekben, a klasszikus és modern balett főszereplői általában fiatal nők, akik testi képességeik csúcán vannak” (1998, p. 6). Fairchild maga is reflektál erre posztjában:

Úgy döntöttem, hogy dokumentálom ezt a szülést követő utat, mert úgy tűnik, sokakat érdekel, hogyan tudnak táncosok babát vállalni – hogyan lehet ezt egyáltalán összeegyeztetni a táncsal, főleg a test fizikai változásai miatt a terhesség során, miközben sportolói szinten kell teljesíteni a munkánkhoz (2021b).

Ez arra utal, hogy a dokumentáció célja annak bizonyítása is, hogy az anyaság nem feltétlenül akadályozza a balettkarriert. Bár Fairchild megjegyzi, hogy időt hagy magának a regenerálódásra, a poszt hangsúlyeltolódást jelez: a fókusz a fegyelemről az egészségre és a diverzitásra helyeződik át. A kommentelők gyakran dicsérik a test alkalmazkodóképességét és regenerációját, a szakmai elkötelezettség tiszteletét és a személyes átalakulás iránti csodálatot ötvözve.

Fontos azonban megjegyezni, hogy Fairchild önábrázolása továbbra is megfelel a nyugati szépségideáloknak. Fizikai regenerációja szokatlanul gyors és teljes, ami nem általánosítható. Ez a „gyors visszaállás” személyes tényezők mellett egy olyan szakmai kontextus következménye is, ahol a test a fő médium és erőforrás. Ezért, bár a poszt úgy tűnik, hogy megkérdőjelezi a létező testideálokat, egyúttal alá is húzza

azok társadalmi és szakmai érvényességét – különösen a balett-táncosnők idealizált testképének elvárásait. A test ilyen intim megjelenítése még mindig megfelel a domináns esztétikai normáknak. Ám éppen a megosztás gesztusa – mások bevonása ebbe a sebezhetőséget bemutató folyamatba – rejt magában a változás lehetőségét. A hagyományos korlátokkal való nyílt szembefordulás révén Fairchild posztja apró, de jelentős gesztus lehet a változás irányába.

A küzdelmek narratívájának és az ebből a diskurzusból fakadó lehetőségek további feltárásának érdekében visszatérek Allison DeBona korábban bemutatott bejegyzéséhez (1. példa). Bár a bejegyzés eleje már ismerős lehet, most mélyebben elemzem a többi részt:

Késztetést érzek arra, hogy írjak. Hogy magamnak írjak, és táncoló anyatársaimnak. Ezen a héten megkezdtem Ajax elválasztását [...]. A döntést egy belső hang sugallta és mások is jelezték, hogy itt az idő. Visszatekintve rájövök, hogy ez egy önző döntés volt a karrierem megmentése érdekében. Ez nagyon felkavaró és megrázó felismerés (DeBona, 2021).

A „mások”, akikre DeBona utal, egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szöveg későbbi részében, ahol a balerinai munkakörülmények és a táncos testtel kapcsolatos elvárások nyomását tematizálja:

Ajaxszal való terhességem alatt 36 kilót híztam. Már az elején is gyarapodott a súlyom. [...] Két évig küzdöttem – ahogy sokan mások is –, hogy elhiggyem, sikerül. Bár fizikailag sikeresnek tűnt a visszatérés, mentálisan elvesztettnek éreztem magam. Amikor próbáltam visszatérni, és közben szülés utáni depresszióban szenvedtem, sokszor hallottam: ‘Hát te milyen vékony vagy!’ Tudom, hogy ezzel nem bántani akartak – valószínűleg tényleg azt gondolták, ez a legfontosabb egy balerinának: hogy visszanyerje a testét. Pedig ez sokkal többről szól, és ezt meg kell értenünk (DeBona, 2021).

DeBona kritikusan viszonyul ahhoz, hogy a táncos testet pusztán fizikai megjelenésként értékelik, s hangsúlyozza a mentális egészség fontosságát. A szülés utáni depresszió említése nem véletlenszerű – a balett-táncosok munkakörülményeinek pszichés terhei rendkívül megterhelők. A kommentek is alátámasztják, hogy nem elszigetelt esetről van szó:

Ez – ezek a szavak – önmagukban is inspirálóak. Én is anya vagyok és balerina. 38 évesen, három terhesség és három szülés utáni depressziós időszak után ezeket a gondolatokat, az elismerés iránti vágyat teljesen átérzem. Köszönöm. Igazad van, minden igaz, amit mondasz. Nekem is és minden anyának igaza van. Ez nehéz, minden részével együtt (E1, C171).

DeBona így folytatja:

Túlélésre vált. BIZONYÍTANI akartam, hogy meg tudom csinálni. A legsebezhetőbb pillanataimban gyengének láttak, és emiatt szomorú vagyok és dühös. [...] Ezen a héten híztam, érzelmi hullámvasúton vagyok, és sok más dolog is történt, amit nem tudok megosztani. A reakcióm minderre az volt: ‘Hála Istennek, hogy most történik ez, és nem az évad közben.’ VÖRÖS RIASZTÁS. Ez így nincs rendben (DeBona, 2021).

A „vörös riasztás” kifejezés a szövegben egyfajta kritikus, önreflektív figyelmeztetésként jelenik meg, amely világos felismerés pillanatát jelöli: Allison felismeri, hogy gondolkodásmódjában egészségtelen mintázatok alakultak ki. A szófordulat belső

konfliktust hangsúlyoz: ráébred arra, hogy a súlygyarapodás és az érzelmi sebezhetőség sikertelenséggel vagy alkalmatlansággal való azonosítása káros nézőpont, amely nem valódi önértékelésből, hanem társadalmi nyomásból ered. Ez a felismerés fordulópontot jelent: a társadalmi elvárások és a mentális egészség kérdéseinek ütközését. Allison internalizálja a külső elvárásokat – például azt az elképzelést, hogy a súlygyarapodás a fegyelem hiányának a jele –, s ezzel rávilágít arra, milyen mélyen hatnak a táncvilágban máig jelen lévő kulturális testideálok a karcsúságról és tökéletességről (Cardoso et al., 2017). Az a tény, hogy részletesen bemutatja és leleplezi, hogyan előzik meg a mentális jóllétet a külső megjelenés és az ellenállóképesség iránti elvárások, hozzájárul a táncos testek sokféleségét korlátozó, továbbra is érvényben lévő normák lebontásához. Végső soron az olyan posztok, mint DeBonáé, elősegítik a szülés utáni testek sokféleségének normalizálását, és nagyobb tudatosságot, valamint haladást mozdítanak elő e téren. Éppen ezért állítom, hogy a „piros riasztás” nemcsak figyelmeztetés, hanem ellenállás is a káros narratívákkal szemben: arra irányítja a figyelmet, milyen fontos az önértékelésünk újraértelmezése a társadalmi elvárásokon túlmutató módon. Kiemeli, hogy a mentális egészség szorosan összefügg a merev, ártalmas testideálok lebontásával.

2.4. Diskurzus: a normák megkérdőjelezésétől a jövőképekig

Kutatásom állításai szerint már önmagában az is előremutató, ha a testnormák és sztenderdek megkérdőjelezésének és újratárgyalásának lehetősége megjelenik az Instagram balett-tartalmaiban. Ugyanakkor a „társadalmi normákra reflektáló gondolatok” és az „ideális munkastruktúrák utópisztikus víziói” alkódokhoz kapcsolódó szekvenciák vizsgálata során világossá válik, hogy ezek a reflexiók a táncos anyák közösségében visszhangot keltenek.

Ez egyrészt megjelenik a kollektív kezdeményezésekben – ilyen például a *Dancers & Motherhood* nevű Instagram-profil által képviselt táncos anyák közössége. Ez a platform olyan teret kíván nyújtani, ahol táncos anyák kapcsolódhatnak egymáshoz, bátoríthatják egymást, és megoszthatják tapasztalataikat az őket érő kihívásokról. Az említett Allison DeBona a négy alapító egyike, és aktívan részt vesz a rendszeres tartalomgyártásban is.

Másrészt, a már tárgyalt egyéni példák – mint például DeBona szoptatással kapcsolatos posztja a privát profilján – is mutatják, hogy ezek a narratívák mélyen rezonálnak a közönséggel. A személyes történetek megosztása nemcsak másokat inspirál arra, hogy artikulálják saját szükségleteiket, hanem arra is ösztönöz, hogy a táncvilág átalakítását célzó globális víziókat fogalmazzanak meg. Ilyen például egy komment, amely a Szoptatási Világhét kapcsán, a *Dancers & Motherhood* posztjai között szerepel (4. példa):

Talán egyszer – olyan nők hatására, mint te meg én – lesz színpad és tér minden anya számára: azoknak, akik szültek, azoknak, akik elvesztett gyermeküket gyászolják, akik még nem szültek, vagy nem tudnak; azoknak, akik szülés utáni depresszióval küzdenek, akik euforikusak, akik elvesztették testüket, identitásukat, természetüket, és küzdenek azért, hogy visszanyerjék őket; akik feladják a harcot és büntudatot éreznek... annyiféle történet. Olyan sokféle anya, táncos, táncos anya létezik (E4, C15).

Ez a komment befogadó jövőképet fogalmaz meg, amely progresszíven definiálja újra az anyaságot és a kreativitást. Elismeri az anyasággal kapcsolatos testi, érzelmi és társadalmi tapasztalatok sokféleségét, túllépve a hagyományos definíciókon. Azaz, hogy egy olyan tér létrehozását sürgeti, ahol ezek a történetek együtt létezhetnek, ez a vízió ellenáll a táncos lét szűk, előíró jellegű narratíváinak, és annak komplexitását helyezi előtérbe, egyben újraértelmezi és visszaköveteli a táncos identitást, teret adva annak, hogy a kreativitás és az anyaság együtt létezhesse.

A változás iránti igény verbalizálása másokat is megerősít: „Milyen különös és szomorú kultúrát építettünk e karrier köré. Hiszem, hogyha olyan nők, mint te megszólalnak, az változást hozhat” (E1, C55). Ez a komment – és a hozzá kapcsolódó példaképek – különösen inspirálóak. Ali Duffy kutatása is igazolta, hogy sok táncosnő sosem találkozott „anyaságot példaként mutató női mentorral” (2023, p. 4). Egy másik komment így fogalmaz:

Látni egy anyát, aki színpadon szerepel és közben gyereket nevel – ritkaság. A női előadóknak gyakran választaniuk kell, amint az köztudott. Nagyra értékelem, hogy megosztod az örömeidet és a fájdalmaidat. Döntéseid hatással lesznek a jövő generációira – a választásaikra, és arra is, ahogyan a társulatok az anyákhoz viszonyulnak. Az anyák minden területen többet érdemelnek (E1, C64).

E történetek tanúsága szerint az Instagram nemcsak új láthatóságot biztosít a ballett-táncosok sokszínű élettörténeteinek, hanem mint „a vizuális közösségimédia-kultúra egyre szélesebb terében való kommunikáció közvetítője” (Leaver et al., 2020, p. 1), megteremt a globális és tematikus közösségformálás lehetőségét. Ezért fontos, hogy a közösségi médiát infrastruktúráként és platformként értelmezzük – olyanként, amely alapvetően befolyásolja a részvételi lehetőségeket, és újrendezi az online gyakorlati közösségeken belüli hatalmi struktúrákat is. Az új elképzelések, víziók és tapasztalatokra vonatkozó attitűdök megvitatása, újraértelmezése, átalakítása olyan tudásátadási folyamatokat indít el, amelyek meghaladják a hagyományos – jellemzően tanár-diák alapú – hierarchikus viszonyokat az iskolákban vagy akadémiákon. A közösségi média interakciói – különösen a posztok és a kommentek – kollektív tudás megteremtését, megvitatását és közös megformálását jelentik: nemcsak a táncról, hanem arról is, hogy mit tekintünk egy táncos jellemzőinek.

3. KONKLÚZIÓ

Zárásként az elemzésemet a táncos gyakorlati közösségek keretében történő kollektív tudástermelésre vonatkozó reflexióval foglalom össze. Általánosságban jelen tanulmány a közösségi média mint komplex, de továbbra is alulértékelt kutatási terület jelentőségét támasztja alá. A közösségi dimenziók vizsgálata gyakran vezet kritikához az Instagramon megvalósuló önreprezentációval kapcsolatban – különösen az „Instagram-kompatibilis” (Leaver et al., 2020, p. 2) szituációk és a filterek használata kapcsán, amelyek irreális testideálokat közvetíthetnek. E jogos bírálatokon túl azonban a közösségi platformokon zajló kapcsolódások és társas kötődések (tudás) termelő potenciálja nagyrészt háttérbe szorul az akadémiai diskurzusban. A testideálok elleni fellépéseket gyakran stratégiai színjátékként értelmezik, figyelmen kívül hagyva azok lázadó vagy előremutató lehetőségeit.

A balett-táncosok diszkurzív gyakorlatait és identitásformálását vizsgálva a közösségi médiában azt próbáltam megvilágítani, miként bővíülhet a tánc hagyományos fogalma, és hogyan kérdőjelezhetők meg társadalmi normák az online interakciókon keresztül. A táncos anyák Instagram-közösségén keresztül bemutattam, hogyan vezethet az (ön)reprezentáció és megjelenítés új narratívák megalkotásához arról, miként írható le, formálható és jeleníthető meg a balett-tánc és annak szereplői a virtuális térben. A példák arra mutattak rá, hogy a fizikai fegyelem, a teljesítmény és az esztétikai ideálok hagyományos fogalma konfliktusba kerül az anyaság testi és érzelmi valóságával, ezáltal olyan új kvalitásokat hangsúlyozva, mint az egészségtudatosság, önreflexió és öngondoskodás. Elemzésem azt kívánta bemutatni, hogyan válnak a kommentek és az interakciók diszkurzív gyakorlattá, amelyek közösségformáló erővel bírnak, bátorítást nyújtanak, kiszélesítik a táncról alkotott fogalmainkat, és megkérdőjelezzik a művészi tánchoz kapcsolódó testideálokat. Az olyan folyamatok elismerése, mint amilyeneket a fentiekben ismertettem – vagyis a különböző testformák, alakok és fizikumok folyamatos érvényesítése a táncban – nem pusztán annak elismerését jelenti, hogy ezek képesek megváltoztatni a diskurzust. A balerinák Instagram-megjelenítésével kapcsolatos kezdeti kérdésem nyomán azt ismertem fel, hogy e diszkurzív megjelenéseket nem lehet elválasztani az úgynevezett „valódi” táncvilágtól – ezek annak szerves részévé váltak. A változás nem a jövő lehetősége, hanem jelen idejű folyamat, amely már most hatást gyakorol arra, mit jelent ma balett-táncosnak lenni – nemcsak az anyák esetében.

Az Instagramon működő virtuális gyakorlati közösség példáján keresztül igyekeztem megmutatni, hogy a platform több, mint esztétikai önprezentációs felület vagy marketingeszköz. Tudástermelő közegként is működhet, amely többdimenziós betekintést kínál a táncosok életébe, és hozzájárul fontos társadalmi és művészi diskurzusok alakításához. Ahogy Harmony Bench (2020) összegzi: „a digitális média, miközben újraformálja a táncot, kiszélesíti, megvilágítja és széles körben terjeszti a tánc fizikai kifejezőmódjának közös cselekvésre való képességét” (p. 3). A testideálok, anyaság és nemi egyenlőség témái nemcsak reflexió, hanem aktív viták tárgyát képezik, ezzel új narratívák, lázadó ellenképek megalkotásához járulnak hozzá, amelyek képesek változást elindítani a tánc világában és azon túl is.

Irodalomjegyzék

- Banes, S. (1998). *Dancing women: Female bodies on stage*. Routledge. <http://www.loc.gov/catdir/enhancements/fy0648/97024496-d.html>
- Bench, H. (2020). *Perpetual motion: Dance, digital cultures, and the common*. University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/j.ctvxw3p32.1>
- Berg, M. (2021). *Virtuelle Praxisgemeinschaften in Online-Formaten der Tanzvermittlung*. Unpublished MA thesis.
- Cardoso, A. A., Reis, N. M., Marinho, A. P., Boing, L., & Guimarães, A. C. de A. (2017). Study of body image in professional dancers: A systematic review. *Revista Brasileira de Medicina do Esporte*, 23(4), 335–340.
- Duffy, A. (2023). Organizational and cultural transformations to benefit pregnant people and mothers in dance. In *Dancing motherhood* (Chapter 7). Routledge.

- Foster, S. L. (1996). The ballerina's phallic pointe. In S. L. Foster (Ed.), *Corporealities: Dancing knowledge, culture and power* (pp. 1–23). Routledge.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation* (Learning in doing). Cambridge University Press.
- Leaver, T., Highfield, T., & Abidin, C. (2020). *Instagram: Visual social media cultures* (Digital media and society series). Polity Press.
- Weickmann, D. (2002). *Der dressierte Leib: Kulturgeschichte des Balletts (1580–1870)*. Campus Verlag.

Közösségi média források (Instagram-posztok)

1. példa: DeBona, A. [@allisondebona]. (2021, július 27.). *I feel compelled to write. To write to myself, and to my fellow dancing mothers*. [Instagram poszt]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CQoZdT6JVh-/>
2. példa: Fairchild, M. [@meganfairchild]. (2021a, március 13.). *Came across this in my camera roll and it was literally a shock to my brain as my belly is currently so large I keep hitting it on things not realizing how far out it extends*. [Instagram poszt]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CMWBRfug05P/>
3. példa: Fairchild, M. [@meganfairchild]. (2021b, április 17.). *Decided to document this post-partum journey just because there seems to be a fascination with dancers having babies*. [Instagram poszt]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CNxqELQnvHF/>
4. példa: Dancers & Motherhood [@dancersandmotherhood]. (2023, augusztus 4.). *Still not too late to celebrate #breastfeedingweek!* [Instagram poszt] Instagram. <https://www.instagram.com/p/CviSCVGvmNv/>